

04

Del museu relacional al *care museum*:

el cas del Museu Valencià de la Festa d'Algemesí

**FROM THE RELATIONAL MUSEUM TO THE CARE MUSEUM:
THE MUSEU VALENCIÀ DE LA FESTA (ALGEMESÍ) AS A CASE STUDY**

ALEJANDRO VILLAR TORRES

Director del Museu de la Festa. Algemesí

avillar@algemesi.net

rebut: 14/05/2026

acceptat: 20/05/2026

publicat: 29/09/2026

<https://doi.org/10.28939/iam.debats-140.13>

debats #140 (p. 228_239)



Resum

Aquest article analitza l'evolució del Museu Valencià de la Festa d'Algemesí des dels plantejaments de la Nova Museologia fins al paradigma emergent del *care museum*, prenent com a cas d'estudi la resposta institucional desenvolupada després de la dana del 29 d'octubre de 2024. A partir d'una metodologia basada en l'anàlisi de cas i en la reflexió crítica sobre la pràctica museològica, s'examinen les estratègies de salvaguarda del patrimoni material, immaterial, natural i domèstic, així com els processos de cooperació interinstitucional, participació comunitària i reconstrucció social impulsats pel Museu Valencià de la Festa i el Centre d'Art Contemporani L'ESART. El treball mostra com l'emergència patrimonial ha accelerat un canvi de paradigma en la funció dels museus locals, que deixen d'entendre's exclusivament com a institucions de conservació per convertir-se en espais de cura, mediació, resiliència i transferència de coneixement. Finalment, es planteja el cas d'Algemesí com una aportació a la museologia contemporània i al debat internacional sobre la gestió d'emergències patrimonials, la protecció del patrimoni quotidià i el paper social dels museus en contextos de crisi.

Paraules clau: museologia social; *care museum*; patrimoni cultural; DANA; resiliència patrimonial; participació comunitària.

Abstract

This article examines the evolution of the Museu Valencià de la Festa (Algemesí) from the principles of the New Museology to the emerging *care museum* paradigm, using the institutional response to the October 2024 DANA floods as a case study. Drawing on a qualitative case-study methodology and critical museological analysis, the paper explores strategies for safeguarding tangible, intangible, natural and domestic heritage, as well as processes of interinstitutional cooperation, community participation and social recovery developed by the Museu Valencià de la Festa and the L'ESART Contemporary Art Centre. The study argues that the heritage emergency accelerated a profound transformation in the role of local museums, shifting their mission from the preservation of collections towards care, mediation, resilience and knowledge exchange. The Algemesí experience is ultimately presented as a contribution to contemporary museum studies and to international debates on heritage emergency management, everyday heritage and the social role of museums in times of crisis.

Keywords: social museology; care museum; cultural heritage; DANA floods; heritage resilience; community participation.



Museu Valencià de la Festa. Antic convent de San Vicent, 1590.
Foto Paco Donderis

INTRODUCCIÓ: UNA MUSEOLOGIA EN TRÀNSIT

En les darreres dècades, la museologia ha experimentat un desplaçament progressiu des d'un model centrat en la conservació cap a una pràctica orientada a la relació, la participació i el compromís social. Aquest gir, consolidat amb la Nova Museologia (Vergo, 1989), recull les aportacions de Georges Henri Rivière i Hugues de Varine, que ja havien reivindicat un model de museu al servei del territori, la comunitat i la participació ciutadana. En aquest marc, els museus locals han esdevingut espais especialment sensibles a aquestes transformacions, en tant que operen en contacte directe amb el territori i la comunitat.

El cas d'Algemesí resulta especialment significatiu, no només per la seua trajectòria en l'àmbit del patrimoni immaterial, material i natural (patrimoni

integral), sinó perquè ha hagut d'afrontar, de manera abrupta, una situació d'emergència que ha posat a prova els límits mateixos de la institució museística. Aquesta concepció respon a una visió integral del patrimoni, hereva de l'ampliació progressiva del concepte impulsada per la UNESCO a través de les convencions de 1972 i 2003, que entenen el patrimoni com un sistema interrelacionat de béns culturals, naturals i immaterials al servei de la comunitat (Hernández, 2006)

Si els principis fundacionals del museu ja estaven fixats sota aquestes premisses, les inundacions a causa de la dana del 29 d'octubre de 2024 no solament van afectar tota la comunitat, els espais culturals i museístics i les col·leccions, sinó que ens van obligar a repensar, des de la pràctica, el sentit i la funció del museu, i a fer un pas més cap al canvi de paradigma del patrimoni.

EL MUSEU COM A ECOSISTEMA: PATRIMONI, COMUNITAT I TERRITORI

Abans de la catàstrofe, el Museu Valencià de la Festa ja operava des d'una concepció expandida del patrimoni, integrant la cultura festiva i els patrimonis immaterials reconeguts per la UNESCO amb l'etnografia, la indumentària, l'art contemporani i el medi natural, tot des d'una perspectiva centrada en la construcció d'identitat comunitària. En aquest sentit, el museu aborda des de la seua fundació un concepte de patrimoni integral, entès com a ecosistema seguint els principis de la nova museologia davall del museu com a dispositiu de construcció de ciutadania (Tony Bennett, 1995), com a productor de coneixement (Eilean Hooper-Greenhill, 2000) i com a espais de trobada (Nina Simon, 2016).

En aquest context, el Museu Valencià de la Festa, sota l'impuls del seu primer director, Julio Blasco, es configurà com una institució pionera en la interpretació museogràfica de la cultura festiva, i tingué un paper determinant en la projecció i reconeixement de la Festa de la Mare de Déu de la Salut com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. La rehabilitació de l'antic convent de Sant Vicent com a seu museística, a través dels projectes de l'Escola Taller, orientats a la formació en oficis de joves del municipi, va permetre transformar un espai històric i simbòlic en un dispositiu cultural contemporani.

El discurs museogràfic no es limitava a la conservació d'objectes vinculats a la festa, sinó que articulava un sistema complex en què ritual, memòria, identitat i participació configuraven un ecosistema cultural viu. Les danses, les estructures simbòliques, la música, la indumentària i les pràctiques socials són presentades des de l'inici no com a elements aïllats, sinó com a components d'un sistema relacional que només pot ser comprés des de la seua dimensió col·lectiva. En aquest sentit, el museu actuava ja com un espai de mediació entre passat i present, entre tradició i contemporaneïtat, i entre patrimoni i ciutada-

nia. Aquest procés l'ha estudiat de manera exhaustiva Bellón (2022), que analitza la transformació de les Festes de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí des d'una celebració eminentment local fins a convertir-se en un referent patrimonial d'abast internacional. L'autor demostra com la patrimonialització no és únicament el resultat dels reconeixements institucionals —Bé d'Interés Cultural o Patrimoni Immaterial de la Humanitat—, sinó d'un llarg procés de revitalització social, construcció identitària, negociació entre els diferents actors implicats i redefinició dels significats culturals de la festa entre 1959 i 2020. La seua investigació constitueix, hui, l'estudi de referència sobre aquest procés patrimonial i la seua incidència en la configuració contemporània de la Festa.

Una de les primeres estratègies de renovació museològica fou la integració de la cultura festiva i popular amb els llenguatges de l'art contemporani, superant la tradicional separació entre patrimoni etnològic i creació artística. La col·laboració amb el Centre d'Art Contemporani L'ESART, fundat en 1999, consolidà aquesta línia de treball i obrí noves vies d'interpretació del patrimoni des d'una perspectiva interdisciplinària. Aquesta orientació es materialitzà en iniciatives pioneres com el Festival Efímer (2004–2005), el projecte internacional No Borders Just News (AICA, 2008) o exposicions que situaren la cultura festiva en diàleg amb la creació contemporània. Paral·lelament, la incorporació del patrimoni natural i del paisatge cultural amplià el marc conceptual del museu cap a una concepció integral del patrimoni, en sintonia amb els plantejaments de la Nova Museologia, que entén els béns culturals, el territori i la comunitat com una realitat patrimonial interrelacionada.

D'altra banda, la incorporació de la col·lecció d'indumentària de la casa Insa impulsà una nova línia museològica centrada en la cultura del vestit, concebuda com una manifestació privilegiada de la cultura material i de les pràctiques immaterials asso-

ciades a la festa. Des d'aquesta perspectiva, la indumentària deixa de ser únicament un objecte etnogràfic per esdevenir un document cultural capaç d'explicar formes de representació social, identitats col·lectives, rituals i processos de transmissió intergeneracional. Aquesta orientació ha donat lloc a un dels programes comissarials més consolidats del museu, amb exposicions com *Dames de la Foscor* o *Guarnides*, que han reinterpretat la indumentària tradicional des d'una mirada contemporània i l'han posat en relació amb els discursos de l'art, la societat i el patrimoni.

Un dels principals reptes museogràfics ha sigut traslladar al llenguatge expositiu manifestacions del patrimoni cultural immaterial que continuen plenament vives en el territori. Tal com assenyala Victoria Pontes Giménez (2023), la museïtzació d'aquest patrimoni exigeix superar una concepció centrada en l'objecte per a desenvolupar estratègies interpretatives capaces de comunicar els processos, els coneixements, les pràctiques socials i els significats compartits que sustenten les manifestacions culturals. En aquesta línia, el museu ha ampliat el seu relat per incorporar altres patrimonis reconeguts per la UNESCO, com el toc manual de campanes o les Falles, fet que reforça una concepció del patrimoni immaterial basada en la comunitat i en la transmissió dels seus sabers. Aquesta mateixa perspectiva s'aplica a la Setmana de Bous d'Algemesí, documentada des del segle XVII, mitjançant la recreació museogràfica de la plaça de bous efímera, construïda anualment amb fusta, cordes i algeps segons el model establert en 1943 per Juan Segura de Lago. Més que reproduir una arquitectura temporal, aquesta instal·lació interpreta un sistema constructiu comunitari, els coneixements tècnics associats, les formes d'organització col·lectiva i el seu profund valor identitari, i s'avança als criteris que orienten el procés de declaració d'aquest sistema com a Bé d'Interès Cultural.

Un altre dels eixos de desenvolupament museològic ha sigut la incorporació del patrimoni natural al discurs expositiu, assumint que la interpretació del territori exigeix una lectura integrada dels seus valors culturals i ambientals. L'Aula Natura dedica una

atenció especial al Bosc de la Ribera i a la Llacuna del Samaruc, uns dels darrers espais de l'Albufera que conserva una biodiversitat singular, mitjançant recursos didàctics i iniciatives d'educació patrimonial com la Ruta del Samaruc. La integració de l'Oficina de Turisme dins del mateix equipament respon a una concepció del museu com a plataforma d'interpretació del territori, on la mediació patrimonial transcedeix l'espai expositiu per projectar-se sobre el conjunt del paisatge cultural. D'aquesta manera, el patrimoni —tant cultural com natural— deixa de constituir únicament un objecte de conservació per convertir-se en el principal recurs per a la construcció d'un model de turisme sostenible, basat en el coneixement, la identitat i la participació de la comunitat (Duxbury, 2022).

El museu completa el seu discurs amb la incorporació del patrimoni etnològic i de la cultura material quotidiana, a través de mobiliari, eines i objectes que documenten l'evolució dels oficis, del comerç i de les formes de vida d'Algemesí des de mitjan segle XIX. La recreació de la Botiga de Pepe el Frare, un establiment complet conservat entorn de 1900 i traslladat íntegrament a l'espai museístic, constitueix un dels exemples més significatius d'aquesta línia interpretativa, ja que reivindica el patrimoni domèstic i comercial com a testimoni fonamental de la memòria col·lectiva.

Els efectes de la dana de 2024 han reforçat encara més aquesta orientació museològica. Davant la pèrdua massiva de béns vinculats a la vida quotidiana, el museu assumí un paper actiu en les tasques de salvaguarda, documentació i conservació del patrimoni domèstic afectat, i impulsà processos de recuperació que han posat de manifest el valor patrimonial d'objectes tradicionalment absents dels relats museístics. En aquest context, i amb el suport de L'ETNO – Museu Valencià d'Etnologia, s'ha iniciat la recuperació i reinterpretació de mobiliari, eines agrícoles i altres testimonis de la cultura material rescatats després de la catàstrofe. Aquesta experiència ha consolidat el museu com un espai de resiliència patrimonial, on la resposta a l'emergència s'ha convertit també en una oportunitat per ampliar el

ESART. Laboratori de campanya Salvem les fotos i patrimoni familiar



relat museogràfic i reivindicar el patrimoni quotidià com a part essencial de la identitat i la memòria de la comunitat.

Finalment, el claustre de l'antic convent simbolitza l'evolució mateixa del museu. Si en altres temps fou un espai de recolliment, hui és un espai de trobada; si abans preservava el silenci, hui preserva la paraula, la música, la celebració i la memòria compartida. Després de la dana, quan la ciutat va perdre temporalment alguns dels seus escenaris culturals, el claustre es convertí de manera natural en el cor de la vida col·lectiva, en una demostració que el patrimoni no és només allò que es conserva, sinó també allò que permet a una comunitat continuar reunint-se, reconèixer-se i projectar-se cap al futur. Aquesta és, probablement, una de les funcions més rellevants del museu contemporani: no limitar-se a custodiar el passat, sinó oferir els espais físics, simbòlics i emocionals des d'on la comunitat pot reconstruir els seus relats, reforçar els seus vincles i imaginar nous horitzons compartits.

LA DANA COM A PUNT D'INFLEXIÓ: ACTIVACIÓ D'UN PLA DE RECUPERACIÓ

L'impacte de la dana va suposar un trencament radical d'aquest equilibri. La irrupció de l'aigua, el fang i la destrucció material transformà el Museu Valencià de la Festa i el Centre d'Art Contemporani L'ESART en espais d'emergència patrimonial, on les funcions habituals de conservació, investigació i difusió cediren pas a les tasques urgents de salvaguarda, documentació, estabilització i primer auxili als béns culturals. En aquest context, els criteris establits pel Plan Nacional de Emergencias y Gestión de Riesgos en Patrimonio Cultural (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, 2015) esdevingueren el marc de referència per a estructurar les actuacions, per posar de manifest que la preparació i la resposta davant les emergències constitueixen hui una funció inherent als museus.

El que inicialment podia haver sigut una resposta improvisada es transformà progressivament en un pla integral de recuperació desenvolupat al llarg de

2025 i 2026. Aquest procés transcendí la restauració material de les col·leccions i la rehabilitació dels espais afectats per convertir-se en una experiència de redefinició institucional, en què el museu assumí un paper actiu com a agent de coordinació, mediació comunitària i reconstrucció patrimonial.

En aquest escenari, el fang deixà de ser considerat únicament un agent destructiu per convertir-se també en un testimoni material de la catàstrofe. Lluny d'esborrar la memòria, conservava les empremtes dels objectes, dels edificis i de les formes de vida afectades, i esdevingué un document involuntari del desastre. Aquesta lectura, coherent amb les aproximacions contemporànies al patrimoni en risc i a la memòria de les catàstrofes, transformà profundament la manera d'entendre la materialitat del patrimoni i reforçà la necessitat d'incorporar la gestió de les emergències com una dimensió estructural de la pràctica museològica.

XARXES DE CURA I COL·LABORACIÓ INSTITUCIONAL

Un dels principals aprenentatges derivats d'aquest procés ha sigut la consolidació d'un model de cooperació interinstitucional que situa el treball en xarxa com un dels puntals de la gestió contemporània del patrimoni. La resposta davant la dana demostrà que la salvaguarda dels béns culturals requereix estructures estables de col·laboració entre administracions, universitats, centres de recerca, museus i organismes especialitzats en conservació-restauració. En aquest procés resultà especialment rellevant la implicació dels equips professionals de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de València, de l'Institut Valencià de Conservació, Restauració i Investigació (IVCR+i), de L'ETNO – Museu Valencià d'Etnologia i del Servei de Patrimoni Cultural de la Diputació de València, així com dels membres de l'Asociación de Conservadores-Restauradores de España (ACRE), empreses especialitzades, professionals independents, estudiants i xarxes

de voluntariat. La suma de coneixements, experiències i capacitats demostrà que la protecció del patrimoni no es pot entendre com una responsabilitat individual o institucional aïllada, sinó com un ecosistema professional basat en la cooperació, la interdisciplinarietat i la transferència de coneixement, capaç d'afrontar col·lectivament els reptes derivats de les emergències patrimonials i dels processos de recuperació.

En aquest entramat col·laboratiu, la implicació de l'administració local, dels agents socials i del teixit comunitari resultà igualment determinant. La resposta davant la dana evidencià que la salvaguarda del patrimoni només és possible quan les polítiques públiques es desenvolupen en estreta col·laboració amb la societat civil, les associacions, el voluntariat i els col·lectius culturals. Aquesta governança compartida permeté coordinar les tasques de salvament, documentació, neteja, classificació i recuperació dels béns afectats, alhora que garantí la continuïtat dels projectes culturals i el suport als creadors i a les indústries culturals del territori.

El caràcter comunitari d'aquest model es fa especialment visible en el fet que, encara hui, un any i mig després de la dana, el Museu Valencià de la Festa continua acollint programes de voluntariat nacional i internacional dedicats a la salvaguarda del patrimoni artístic i etnològic afectat. Lluny de respondre únicament a una necessitat operativa, aquesta implicació continuada posa de manifest que la conservació del patrimoni és també una pràctica de participació ciutadana, aprenentatge col·lectiu i corresponsabilitat social, plenament alineada amb els principis de la museologia social i de la Convenció de la UNESCO de 2003 sobre el patrimoni cultural immaterial.

SALVEM LES FOTOS: EL PATRIMONI DOMÈSTIC I LA CURA DE LA MEMÒRIA

Entre les iniciatives sorgides arran de la dana, el projecte *Salvem les fotos*, impulsat per la Universitat de València, s'ha convertit en un dels exemples més significatius de la transformació contemporània del concepte de patrimoni i de la funció social dels museus. La recuperació de més de 200.000 fotografies familiars a Algemesí ha situat el patrimoni domèstic al centre de les polítiques de salvaguarda i ha reivindicat els àlbums familiars, les fotografies i els objectes de la vida quotidiana com a testimonis essencials de la memòria col·lectiva.

Aquest procés reflecteix un canvi profund de sensibilitat patrimonial. Si tradicionalment els museus concentraven els esforços en la preservació dels objectes excepcionals, hui el valor patrimonial s'estén també a aquells testimonis que documenten les experiències quotidianes, les relacions familiars i les biografies compartides. El patrimoni deixa així de definir-se exclusivament per la seua singularitat material i incorpora la dimensió afectiva, social i memorial que li atorguen les comunitats.

En aquest context, moltes de les fotografies recuperades difícilment podran restituir-se a l'estat original. Tanmateix, el seu valor no depén únicament de la qualitat de la imatge conservada, sinó també de les empremtes que hi ha deixat la catàstrofe. Igual que en l'art japonès del *kintsugi*, que dignifica les fractures sense ocultar-les, les marques del fang, les deformacions i les pèrdues esdevenen part inseparable de la biografia dels objectes. La salvaguarda no consisteix, per tant, a esborrar la ferida, sinó a preservar-la com a testimoni material de la memòria i de la resiliència de la comunitat.

En aquest procés, el Centre d'Art Contemporani L'ESART s'ha consolidat com un laboratori permanent de salvaguarda del patrimoni domèstic de les famílies d'Algemesí i de la Ribera. Un any i mig



Salvem les fotos

després de la dana, continua desenvolupant diàriament tasques de recuperació gràcies al treball conjunt de professionals del patrimoni, investigadors, estudiants i equips de voluntariat nacional i internacional. Més que un espai dedicat a la restauració, s'ha convertit en un lloc de transferència de coneixement, de participació ciutadana, en coherència amb una concepció del museu com a agent social compromés amb les comunitats i els seus processos de reconstrucció (Varine, 2020).

Salvem les fotos exemplifica, així, una de les transformacions més profundes de la museologia contemporània: el pas d'un museu centrat en la conservació de les col·leccions a una institució compromesa amb la cura de la memòria, la participació de la comunitat i la salvaguarda dels patrimonis quotidians. En aquest nou paradigma, preservar el patrimoni significa també preservar els vincles, els afectes i les històries que donen sentit a la vida col·lectiva.

DE L'EXPERIÈNCIA LOCAL A LA CONSTRUCCIÓ D'UN CONEIXEMENT COMPARTIT

L'experiència desenvolupada a Algemés ha transcendit progressivament l'àmbit local per incorporar-se als debats nacionals i internacionals sobre la salvaguarda del patrimoni en contextos d'emergència. La participació en congressos científics, jornades tècniques i fòrums especialitzats —com el congrés *SOS Heritage* i diverses trobades impulsades pel Ministeri de Cultura, l'ICOM, L'ETNO i altres institucions patrimonials— ha permès contrastar les actuacions desenvolupades després de la dana amb experiències derivades de terratrèmols, inundacions, incendis o conflictes armats, transformant una experiència de recuperació en un espai de reflexió crítica i d'intercanvi professional.

Aquest procés s'ha enriquit, igualment, gràcies al treball compartit amb els equips professionals dels

museus, arxius i institucions patrimonials dels municipis de la zona 0, especialment Paiporta i Aldaia, i també amb conservadors-restauradors, arqueòlegs, arxivers, historiadors de l'art, gestors culturals i altres especialistes que han intervingut directament en la recuperació dels béns afectats. L'intercanvi permanent de metodologies, protocols, recursos i experiències ha consolidat una autèntica comunitat professional d'aprenentatge, basada en la cooperació, la interdisciplinarietat i la transferència de coneixement.

Aquest diàleg ha posat de manifest que, malgrat la singularitat de cada catàstrofe, els grans reptes patrimonials són compartits: la coordinació institucional, la documentació dels danys, la gestió del voluntariat, la salvaguarda del patrimoni domèstic, la participació de les comunitats i la recuperació de la vida cultural. En aquest sentit, el cas d'Algemés ha contribuït a construir un marc compartit de bones pràctiques per a la gestió de les emergències patrimonials, fonamentat en la prevenció, la cooperació interinstitucional, la formació especialitzada, la participació ciutadana i la planificació de la recuperació a llarg termini.

Lluny de constituir un episodi excepcional, la dana ha evidenciat la necessitat d'incorporar la gestió del risc i de les emergències com una dimensió estructural de la pràctica museològica. El coneixement generat durant aquest procés demostra que la salvaguarda del patrimoni no depèn únicament dels recursos tècnics disponibles, sinó també de la capacitat de construir xarxes de cooperació, compartir experiències i transformar el coneixement adquirit en metodologies transferibles que puguin orientar futures actuacions davant noves situacions de crisi.

EL CARE MUSEUM: UNA PRÀCTICA EMERGENT

És en aquest context on pren sentit el concepte de *care museum*, desenvolupat per Nuala Morse (2021), no tant com una categoria teòrica tancada sinó com una pràctica museològica que emergeix de la necessitat de respondre als reptes socials, comunitaris i emocionals que afronten els territoris contemporanis.

Sala dedicada a les Festes de la Mare de Déu de la Salut



Desfilada d'indumentària al claustre del Museu



Des d'aquesta perspectiva, el museu deixa de ser únicament un espai destinat a conservar i interpretar el patrimoni per assumir una funció activa de cura, orientada tant a les persones com a les memòries, els vincles socials i les comunitats que donen sentit als béns culturals.

El *care museum* representa una evolució dels plantejaments de la Nova Museologia i del museu participatiu. Si aquests paradigmes van desplaçar l'atenció des de les col·leccions cap a les comunitats, el paradigma de la cura amplia aquest horitzó per incorporar la responsabilitat envers les persones i els processos socials com una funció estructural de la institució museística. La conservació deixa així de constituir una finalitat exclusiva per convertir-se en un instrument al servei de la continuïtat de la vida cultural, especialment en contextos de vulnerabilitat o d'emergència patrimonial.

En aquest marc, el museu no només protegeix els béns culturals en la seua dimensió material i immaterial, sinó que contribueix activament a preservar les memòries col·lectives, acompanya els processos de reconstrucció social i genera espais de relació, aprenentatge i participació. La cura esdevé, per tant,

una pràctica institucional que integra la conservació, la mediació cultural, la participació comunitària i la responsabilitat social en una mateixa estratègia museològica.

Aquest plantejament convergeix amb les aportacions d'Alfons Martinell en l'assaig *Cultura para un futuro sostenible* (2021), on defensa que el valor de les institucions culturals no resideix exclusivament en la conservació i difusió del patrimoni, sinó també en la seua capacitat per generar capital social, reforçar la participació ciutadana i contribuir al benestar col·lectiu. Des d'aquesta perspectiva, els museus locals esdevenen infraestructures culturals de proximitat capaces d'articular processos de desenvolupament territorial, cohesió comunitària i resiliència davant situacions de crisi. L'experiència del Museu Valencià de la Festa i del Centre d'Art Contemporani L'ESART després de la dana constitueix un exemple d'aquesta evolució, en què la salvaguarda del patrimoni s'entén inseparablement de la cura de la comunitat que li dona significat.

El procés viscut a Algemesí permet afirmar que el museu del segle XXI no pot limitar-se a les funcions tradicionals de conservació, investigació i difu-



Unió de dos patrimonis UNESCO. L'Escola de Dolçaina i Tabalet interpreta les composicions de la Festa amb l'Angklung d'Indonèsia. Foto Ximo Bueno

sió. Davant un context marcat per la crisi climàtica, l'increment de les emergències patrimonials i la fragilitat dels sistemes culturals, els museus estan cridats a assumir un paper actiu en la prevenció, la salvaguarda, la reconstrucció i la cura de les comunitats.

L'experiència d'Algemesí posa igualment de manifest els límits estructurals amb què treballen molts museus locals. La magnitud de la catàstrofe contrastava amb l'escassetat de recursos humans i materials disponibles, fet que evidencià la dificultat d'afrontar una emergència patrimonial d'aquesta dimensió exclusivament amb els equips tècnics municipals. Sense la dedicació extraordinària dels professionals locals, que durant mesos estan assumint responsabilitats molt més enllà de les seues funcions ordinàries, i sense la implicació decidida de la ciutadania, del voluntariat i de la xarxa de cooperació institucional i professional articulada al voltant del patrimoni, el col·lapse seria absolut.

Aquesta experiència demostra que la resiliència patrimonial depén, a més dels protocols tècnics i dels recursos econòmics, del compromís de les per-

sones que els fan possibles. La salvaguarda del patrimoni és, en essència, una responsabilitat compartida que requereix administracions compromeses, professionals qualificats i una ciutadania conscient del valor de la seua memòria col·lectiva. Mentre continue el procés de reconstrucció, restauració i recuperació del patrimoni afectat, continuarà també la missió del museu: cuidar els béns culturals, però sobretot cuidar la comunitat que els crea, els transmet i els manté vius.

Potser aquesta és la principal lliçó que deixa l'experiència d'Algemesí: el patrimoni no es reconstrueix mitjançant una comunitat que decideix cuidar la seua memòria compartida. En aquest sentit, el museu deixa de ser el lloc on el patrimoni es conserva per convertir-se en l'espai on una comunitat aprén a reconstruir-se a si mateixa. Mentre aquesta reconstrucció continue oberta, també ho estarà la missió del museu.

BIBLIOGRAFÍA

- Bellón Climent, T. (2022). *De festa a patrimoni. La patrimonialització de les festes de la Mare de Déu de la Salut d'Algemesí (1959-2020)*. València, Institució Alfons el Magnànim – Diputació de València.
- Bennett, T. (1995). *The birth of the museum: History, theory, politics*. Routledge.
- Castellanos Pineda, P. (2008). *Los museos de la nueva generación. Dinamización cultural y gestión de públicos*. Trea.
- Duxbury, N. (2022): Ponencias sobre turismo regenerativo y sostenibilidad cultural presentadas en congresos IN SITU y CREATOUR. Universidade de Coimbra.
- Fernandes, A. P. (2019). *Museums, sustainability and community development: A Portuguese perspective*. Tesis de máster, Universidade de Coimbra. Disponible en: <https://estudogeral.uc.pt/handle/10316/90747>
- Hernández Hernández, F. (2006). *Planteamientos teóricos de la museología*. Trea.
- Hernández Hernández, F. (2010). «Museos, patrimonio y sostenibilidad: un análisis desde la museología crítica». *Revista de Museología*, 47, p. 33-44.
- Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the interpretation of visual culture*. Routledge.
- Mafud, A. (2007). *Museología crítica*. México, UNAM.
- Martinell, A. (2021). «Cultura para un futuro sostenible: políticas desde la proximidad». *Documentos de trabajo*, 3, Càtedra UNESCO Pau Casals.
- Mendoza, X. (2023). «Innovación pública y sostenibilidad: el papel de los gobiernos locales». *Gestión y Análisis de Políticas Públicas*, nova època, 30, p. 55-72.
- Ministerio de Educación, Cultura y Deporte. (2015). *Plan Nacional de Emergencias y Gestión de Riesgos en Patrimonio Cultural*. Instituto del Patrimonio Cultural de España.
- Ministerio para la Transición Ecológica y el Reto Demográfico (2000). *Libro blanco de la educación ambiental en España*. Disponible en: https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/recursos/documentos/libro_blanco.html
- Morse, N. (2021). *The Museum as a Space of Social Care*. Routledge.
- Olivares Torres, E.; Trescolí Bordes, O. (2023). *Festes, danses i processons als arxius de la Casa Insa. La Ribera del Xúquer*. València, Universitat de València.
- Pontes Giménez, V. (2023). *El patrimonio inmaterial y el museo. Más allá de los monumentos inmateriales y los museos raros*. Ediciones Trea.
- Porceda, A. (2023). «Museos relacionales y cuidado comunitario: una propuesta de habitabilidad patrimonial». En *Actas del Congreso Internacional de Museología Crítica*. Université du Québec.
- Reyes Rojas, G.; Casasola Guerrero, K. (2021). «Turismo regenerativo: más allá de la sostenibilidad». *Ambientico*, 277, p. 74-80.
- Rivière, G. H. (1989). «La museología como ciencia». *Museum International*, 41 (1), p. 1-7.
- Roigé, X. (2020). «Museos y políticas culturales: entre el espectáculo y la resistencia». *Museos.es*, 89, p. 55-68.
- Sanchis, F.; Carbonell, M. J.; Company, A. (1986). «Repertori de llocs i despoblats valencians en el segle XVIII». En *X Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica Valenciana*, p. 543-562. València, Universitat de València.
- Simon, N. (2010). *The participatory museum*. Museum 2.0.
- UNESCO (2011). *La fiesta de la Mare de Déu de la Salut de Algemesí*. Patrimonio cultural inmaterial. Disponible en: <https://ich.unesco.org>
- Varine, H. de. (2020). *El ecomuseo singular y plural*. Servicio Nacional del Patrimonio Cultural de Chile.
- Vergo, P. (Ed.). (1989). *The new museology*. Reaktion Books.
- Villar Torres, A. (2022). «Salvamento del patrimonio de Ucrania: "The Art of Resistance"». *Paisajes*, 66, p. 161-171.
- Villaseñor Alonso, M. J. (2022). «Patrimonio cultural y sostenibilidad: estrategias desde la gestión local». *Revista de Estudios Locales*, 257, p. 123-138.